

ПРОТИСТОЯННЯ ВАЦЛАВА IV ІЗ СИГІЗМУНДОМ ЛЮКСЕМБУРГОМ (КІНЕЦЬ XIV – ПОЧАТОК XV СТ.)

Наталія Куштан¹

аспірантка кафедри Античності, Середньовіччя та історії України
домодерної доби факультету історії та міжнародних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна
E-mail: nataliia.kushtan@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1783-3570>

Кінець XIV та початок XV ст. стали для Чеського королівства та Священної Римської імперії часом глибоких випробувань, зумовлених не лише зовнішніми загрозами, а й гострою системною кризою всередині правлячої династії Люксембургів. 20 серпня 1400 р. четверо рейнських курфюрстів позбавили Вацлава IV Люксембурга німецького трону. Наступного дня вони обрали німецьким королем – Рупрехта III Пфальцьського. У статті зосереджено увагу на подіях, що відбувалися в цей період у Чехії та мали також вплив на відносини між Вацлавом IV та німецькими князями. Можна стверджувати, що погіршення цих відносин, зрештою, відіграло важливу роль в усуненні Вацлава IV з німецького трону. Вирішальне ж значення при цьому мало переплетіння інтересів між представниками династії Люксембургів, опорою для яких служили землі Чеської Корони. У такий спосіб вони прагнули задовольнити власні владні амбіції. Суттєвий вплив на події, які розгорталися в цей неспокійний період (1396 – 1404 рр.) і були пов'язані з протистоянням між Вацлавом IV та його братом, угорським королем Сигізмундом, мала ситуація, що склалася в Європі внаслідок внутрішнього розколу Церкви й катастрофічної поразки хрестоносців у битві під Нікополем, яка змінила баланс сил на Балканах. Не останню роль відіграли також амбіції вищої чеської аристократії. Поки Вацлав IV намагався втримати контроль над державою, укладаючи союзи з фаворитами та вдаючись до дипломатичних маневрів у Європі, Сигізмунд, використовуючи слабкість брата й підтримку чеської Ліги панів, послідовно втілював стратегію перехоплення влади. Стаття присвячена системному аналізу форм і методів політичної боротьби між представниками династії Люксембургів – Вацлавом IV та Сигізмундом – у межах хронологічного зрізу 1396 – 1404 рр. Обрана тема мало вивчена і вимагає подальших досліджень.

Ключові слова: Вацлав IV Люксембург, Сигізмунд Люксембург, династичний конфлікт, Ліга панів, Чеське королівство, політична криза, Центральна Європа, Європа.

Постановка проблеми. Кінець XIV – початок XV ст. в історії Центральної Європи позначені системною кризою інституту монархічної влади. Протистояння Вацлава IV із його братом Сигізмундом Люксембургом не було лише приватним династичним конфліктом; воно стало епіцентром політичної дестабілізації, що охопила землі Чеської Корони та Священну Римську імперію. Дослідження цієї проблеми є критично важливим для розуміння трансформації середньовічного державотворення, де особисті амбіції правителів вступали у суперечність із консолідованими інтересами станово-представницьких органів. Вивчення механізмів боротьби за владу в період 1396 – 1404 рр. має вагоме значення для аналізу причин подальшого занепаду престижу династії Люксембургів та підготовки ґрунту для соціально-релігійного вибуху гуситського руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє комплексно розглянути політичну кризу, в якій опинилася династія Люксембургів наприкінці XIV ст. Для з'ясування правових і дипломатичних аспектів конфлікту між її представниками доцільно використати збірник документів «Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel» [DRTA, 1877], який містить матеріали засідання імперських зібрань (рейхстагів) доби правління Вацлава IV. Для дослідження нашої теми безперечний інтерес

становить третій том цього видання, що охоплює період із 1397 по 1400 роки. Тут задокументовано процес наростання незадоволення курфюрстів, що призвело до укладення союзних договорів проти Вацлава IV.

Важливе значення має «Золота булла Карла IV» [Золота булла Карла IV, 2011] 1356 р., яка становить юридичне підґрунтя для функціонування колегії курфюрстів і визначення їхнього статусу. Тож з огляду на цей документ, 1397 р. між Вацлавом IV та його двоюрідним братом Йоштом Моравським велися торги за Бранденбурзьке маркграфство, володар якого належав до колегії курфюрстів.

Історіографію презентують праці провідних медієвістів, які розглядають конфлікт у різних ракурсах. Складні політичні передумови ворожнечі Вацлава IV із Сигізмундом розкрито в монографії Іржі Спєвачека [Spěváček, 1986]. Спираючись на джерельний матеріал, дослідник серед іншого простежив перебіг конфронтації між братами та з'ясував її наслідки для чеського суспільства. Йдеться про соціальні потрясіння, що виникли через неспроможність Вацлава IV врівноважити інтереси курфюрстів та власної родини. Відтак на фоні внутрішньої ситуації в Чеському королівстві діяльність Сигізмунда Люксембурга та його відносини з братом Вацлавом IV аналізує чеський історик Вацлав

¹ © Куштан Н.

Дршка [Drška, 1996].

Німецький дослідник Вільгельм Баум [Baum, 1996] докладно висвітлює правління Сигізмунда Люксембурга, спрямоване на створення сильної держави задля протистояння експансії Османської імперії. В цьому контексті він розглядає зусилля Сигізмунда щодо подолання Великої схизми, висвітлює його діяльність в імперії та Італії, аналізує політику щодо Речі Посполитої й Тевтонського ордену, а також розглядає чеське питання.

Провідний фахівець з історії Моравії доби пізнього Середньовіччя Ярослав Мезнік у праці [Mezník, 1999], присвяченій цьому регіону за правління династії Люксембургів (1310 – 1423), розкриває критичну роль маркграфів Йошта та Прокопа під час протистояння Вацлава IV із Сигізмундом. Учений, зокрема, докладно простежив використання маркграфом Йоштом арбітражних функцій для зміцнення власної влади за рахунок послаблення позицій Вацлава IV.

Широку панораму кризи в Чехії наприкінці XIV ст. демонструє Франтішек Шмагель [Šmahel, 1993]. Він, зокрема, розглядає боротьбу представників династії Люксембургів як частину загальноєвропейського хаосу, спричиненого папською схизмою та неспроможністю середньовічних інституцій адаптуватися до нових викликів.

Завершальний етап конфлікту (з 1402 р.) між Вацлавом IV та Сигізмундом висвітлив Петер Чорней [Čornej, 2000]. На думку дослідника, відкрита ворожнеча братів, а відтак і полон Вацлава IV призвели до деградації авторитету чеського короля.

Наявні джерела та література дають підстави стверджувати, що протистояння 1396 – 1404 рр. було зумовлене взаємозалежністю трьох факторів: військової поразки Сигізмунда під Нікополем 1396 р., інституційної недієздатності Вацлава IV як римського короля й активного втручання у чеські справи моравських Люксембургів (Йошта та Прокопа).

Метою статті є комплексний аналіз етапів та методів протистояння Вацлава IV та Сигізмунда Люксембурга в період із 1396 по 1404 рр.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **цілі**:

- з'ясувати вплив зовнішньополітичних факторів (поразка під Нікополем, папський розкол) на зміну балансу сил між братами;
- проаналізувати механізми політичного тиску Сигізмунда на чеський державний апарат та формування опозиційних королю рад;
- дослідити дипломатичні спроби Вацлава IV відновити суверенітет через зближення з Францією та моравською гілкою Люксембургів;
- реконструювати події, що призвели до відкритої фази конфлікту – арешту Вацлава IV та його подальшої боротьби за повернення легітимності до 1404 р.

З початку 90-х рр. XIV ст. шляхи всіх Люксембургів почали розходитися, коли утворилися дві центральноевропейські коаліції. З одного боку, король Вацлав IV, маркграф Прокоп та король Польський Владислав, а з іншого – король Угорщини Сигізмунд, маркграф Моравії Йошт та герцог Австрії Альбрехт III. Напруженість між братами, очевидно, посилювалася через нездатність чи небажання Йошта

виплатити Прокопу його частку спільного володіння Бранденбургом, яка була закладена моравським маркграфом їхнім двоюрідним братом, королем Угорщини Сигізмундом.

У 1390-х рр., під час правління Сигізмунда Люксембурга в Угорщині, було укладено дві угоди, які мали вплинути на долю Чеського королівства. Перша угода була ініційована Альбрехтом III Габсбургом і була спрямована проти Вацлава IV. У цій угоді також брав участь маркграф Йошт Моравський, який згодом став одним з головних ініціаторів ув'язнення Вацлава. Друга угода, яка мала більший вплив на майбутнє правління Сигізмунда, – це угода про спадкоємство з Вацлавом. Після підписання цієї угоди однією з його цілей усього життя стало отримання корони Святого Вацлава. Це було вираженням його бажання піти слідами батька, що також нерозривно пов'язане з отриманням імператорської корони [Baum, 1996, s. 44].

Після цих подій політика Сигізмунда почала зосереджуватися на землях Чеської Корони. Проте, він був зайнятий і в Угорщині, де мав зміцнити свої позиції. Він також намагався відбити турецький натиск, чого йому не вдалося зробити. У 1396 р. відбулася битва під Нікополем, яку він програв [Baum, 1996, s. 48].

Сигізмунд вже усвідомлював турецьку загрозу і в 1389 – 1395 рр. здійснив шість військових кампаній на території, контрольовані турками. Однак жодна з експедицій не була успішною, і тому Сигізмунд вирішив організувати міжнародний хрестовий похід, щоб покласти край турецькій загрозі. Він був настільки захоплений цим планом, що, найімовірніше, не був присутній на похороні своєї дружини Марії, яка померла, впавши з коня в травні 1395 р. [Baum, 1996, s. 43].

Папа Боніфаций IX Римський також нарешті закликав до хрестового походу проти турків. Його заклик був адресований польським, французьким, німецьким, чеським і навіть іспанським лицарям. Іоанн Неверський, як головнокомандувач французької та бургундської армій, оголосив, що всі учасники повинні прибути до Діжона до 20 квітня 1396 р.. Правила, яких мали дотримуватися учасники експедиції, були чітко встановлені, щоб уникнути будь-яких порушень дисципліни. У липні Іоанн Неверський зустрівся із Сигізмундом, а на початку серпня зібралися всі учасники походу, яких налічувалося близько тридцяти п'яти тисяч. Головними були лицарі, чисельністю яких уже захоплювалися сучасники. Серед полководців було багато відомих імен: крім Іоанна Неверського, наприклад, маршал Жан де Бусіко чи Філіп д'Артуа. Пам'ятна битва відбулася 25 вересня 1396 р. поблизу Нікополя. Сигізмунд хотів розділити кінноту на два крила, а потім розмістити в центрі піхоту, яка першою вступила б у бій. Однак бургундські полководці на чолі з Іоанном Неверським були принципово проти цього. Іоанн хотів, щоб його армія атакувала першою. Зрештою, бургундці перемогли, але саме їхня та французька недисциплінованість стала причиною остаточної поразки [Baum, 1996, s. 47]. Турки перемогли завдяки чисельній перевазі, чудовій тактиці, якісному командуванню та дисципліні. Велика кількість лицарів була захоплена турками, які

були набагато ціннішими для турків, ніж звичайні піхотинці. Навіть серед лицарів, однак, обирали лише найважливіших і найшляхетніших, за яких могли отримати високий викуп. Решту безжалюбно стратили. Нищівна поразка під Нікополем показала, що угорський король Сигізмунд Люксембурзький не був і, ймовірно, не буде рішучим і мужнім воєначальником. Втікши з битви, він обрав безпечний шлях додому, спочатку попливши до Константинополя на венеціанському кораблі, а потім обійшовши Балканський півострів до свого дому, куди нарешті прибув через кілька місяців [Drška, 1996, s. 43–48].

Цей інцидент показує, що Сигізмунд не був добрим воєначальником, але був чудовим політиком. Про це також свідчить прохання про допомогу у виправленні ситуації, яке виникло після першого викрадення його брата Вацлава та призвело до другого. Ця можливість принесла Сигізмунду 2000 флоринів, але важливішим фактом є те, що договір про спадкоємство було підтверджено [Baum, 1996, s. 45].

На початку свого правління Сигізмунд очікував більше розчарувань, ніж успіхів. Цьому сприяли ще дві фундаментальні обставини. Першою була вже згадана османська експансія, а другою – складна внутрішня ситуація в державі, якою правив новокоронований юнак. Вирішальною умовою легітимності коронації була згода впливових аристократичних кланів, за яку тепер потрібно було платити. Протягом наступних кількох років Ліга панів придбала половину королівського майна, переважно нерухомості. Сигізмунд не зміг завоювати прихильність панів і таким чином, оскільки вони з самого початку мали застереження щодо його правління. Перш за все, їм не подобалася зовнішня політика нового монарха. У 1399 р. Сигізмунд швидко виїхав до Богемії, де вже розпочався третій етап люксембурзької родинної війни між Йоштом і Прокопом, у яку Сигізмунд втрутився на боці першого [Mezník, 1999, s. 271]. З огляду на напружену ситуацію в Імперії та втрату римської корони, Сигізмунд провів наступний 1400 р. практично весь у Богемії, тим самим несвідомо спричинивши собі чимало клопоту в самій Угорщині. Однак, попри великі труднощі, з якими Сигізмунду довелося зіткнутися в Угорщині, він не переставав стежити за подіями в Богемії, а також в Імперії. Позбавлення Вацлава римського престолу здивувало його, і він вважав це ганебним вчинком, який потрібно було якомога швидше спокутувати. Він усвідомлював, що династія втратить своє провідне становище в Центральній Європі, якщо римський престол не займе представник династії Люксембургів.

Після його повернення знову стало зрозуміло, що угорська знать не розуміє його зовнішньої політики. Її турбувала не лише його тривала відсутність в країні, але й те, що він не виконав вимог виборчої капітуляції та інших обіцянок. Причиною сварки, однак, було те, що на важливих посадах залишалися іноземці (чехи, поляки, італійці), які в результаті здобули великий вплив в Угорщині. Серед найвідданіших людей Сигізмунда були поляк Стібор зі Стіборжиць або флорентієць Філіппо Сколарі, відомий як Піпо Спано.

У квітні 1401 р. речник угорської опозиції, архієпископ Естергома Ян Каніже, з'явився перед

Сигізмундом у Будайському замку та дорікнув йому за те, що він надає перевагу іноземцям, не поважає дворянські привілеї, а також за попередні довільні обіцянки спадкоємства в Угорщині Йошту та Вацлаву IV, які король дав у скрутні часи. Однак, замість того, щоб перевірити свою совість та шукати виходу, він вчинив рішучий опір та мужньо підтримав архієпископа та його озброєних послідовників у Будайському замку. Оскільки ми знаходимося в Угорщині, а гарячі люди тут завжди спочатку діють, а потім думають, майже одразу спалахнула серйозна сутичка. Однак на бік Сигізмунда став лише лицар Лаврентій Тарський, якого озброєні люди швидко заспокоїли та також відрізали йому носа «на згадку». Таким чином, Сигізмунд опинився в полоні, угорська дворянська опозиція утримувала його з кінця квітня до кінця жовтня 1401 р. [Baum, 1996, s. 52].

Спочатку його тримали у Вишеграді, пізніше в замку Шиклош. Фактично, Сигізмунд пережив те, що пережив його брат деякий час тому, але з тією різницею, що деякі угорські вельможі одразу запропонували угорську корону польському королю Владиславу та Анжуйцям. Хоча могло здатися, що дні Сигізмунда в Угорщині полічені, все було навпаки. Наполегливий король жодним чином не піддавався повстанцям і практично не намагався принижувати себе благаннями про милосердя. Він добре знав, що час на його боці. Стібор Стіборжицький, тодішній герцог Трансильванії, одразу виступив на його підтримку, яка звернулася за допомогою до Богемії. І інші люксембурзькі втрутилися. Поки Йошт та його брат Прокоп військово окупували територію сучасної західної Словаччини, чеський король зв'язався з ватажком повстанців Міклошем Гарою Молодшим і запропонував йому не лише щорічну ренту в розмірі 1000 флоринів за звільнення Сигізмунда, а й прийняття до свого дворового наказу [Baum, 1996, s. 53].

Шляхта, яка ув'язнила Сигізмунда в замку Шиклош, поступово вийшла на перший план. Власником замку був Мікулаш Гара, а граф Герман Цельський також мав великий вплив. Обидва вирішили використати ситуацію на свою користь, і тому Люксембург була звільнена через вісімнадцять тижнів. Звичайно, це було не дарма. Сигізмунд мав пообіцяти одружитися з дев'ятирічною дочкою Германа, Барбарою. З цим шлюбом Сигізмунд також мав стати зятем Мікулаша Гари, дружиною якого була старша сестра Барбари, Анна. Однак заслуга у звільненні Сигізмунда також належала його зведеному брату Вацлаву IV, який наполягав на його звільненні. Зрештою, він пообіцяв Миколі Гару щорічну ренту в тисячу гульденів і навіть прийняв його до свого дворового ордену Точениці [Baum, 1996, s. 54].

20 серпня 1400 р. архієпископ Йоганн Майнцський (діяв бл. 1360 – 1419) проголосив від імені чотирьох рейнських курфюрстів ухвалене ними в Оберланштайні усунення короля Вацлава (1361 – 1419). Вони [курфюрсти], мовляв, «на допомогу святій церкві, на втіху християнству та на честь і користь святій імперії вирішили повністю змістити та усунути вищезгаданого пана Вацлава як недбайливого, такого, що роз'єднує, і негідного Священної імперії, а також позбавити його всієї гідності, що їй належить» [DRTA,

1877, nr. 204–207, 257 f.].

21 серпня 1400 р., четверо курфюрстів та їхня свита переправилися через річку до протилежного міста Ренс, зійшли на Кенігштуль і тут, на стародавньому королівському троні, обрали Рупрехта III Пфальцького королем римлян. Оскільки його могли обрати лише меншістю, маючи три голоси від архієпископів Майнца, Кельна та Тріра, Рупрехт III віддав свій четвертий голос архієпископу Майнца, Яну II Нассавському [DRTA, 1877, nr. 208–211, 266–271 f.]. Курфюрст Рудольф Саксонський і, звичайно ж, Люксембурги, власники двох інших виборчих голосів, Богемія та Бранденбург, не брали участі у виборах. Зрозуміло, що обрання Руперта III Пфальцького королем Риму суперечило принципам імперського кодексу 1356 р., який називався Золотою буллою Карла IV [Золота булла Карла IV, 2011, с. 295–296.]. Три рейнські архієпископи поспішили оголосити як про детронізацію Вацлава IV, так і про обрання нового короля Риму Папі Боніфацію IX, римським кардиналам та сенату міста Риму. Про це свідчить документ від 24 серпня 1400 р., в місті Бахарах на Рейні [DRTA, 1877, nr. 219–223, 279–282 f.]. У документі, адресованому Папі, рейнські архієпископи виправдовували детронізацію Вацлава IV головним аргументом його бездіяльності та нібито непотрібністю та просили підтвердження обрання Руперта III Пфальцького. Новообраний римський король сам звернувся до римського Папи з Гейдельберга на початку вересня 1400 р., оголосивши про своє обрання та надіславши спеціальне послання до Папи [DRTA, 1877, nr. 222, 282 f.]. Оскільки відповіді не отримав, він знову написав до Риму 9 листопада 1400 р., заявивши, що 26 жовтня він виступив з армією до Франкфурта-на-Майні та має намір бути тимчасово коронованим там 25 листопада 1400 р. римським королем. Він також оголосив про своє рішення надіслати своє послання до Папи [DRTA, 1877, nr. 223, 282–283 f.]. Папа також не відповів на цей лист.

Король Сигізмунд вирішив остаточно ліквідувати багаторічні чвари та воєнні конфлікти між моравським маркграфом Прокопом та його братом Йоштом за верховенство. Оскільки він був зацікавлений у зближенні з Йоштом, він вирішив викупити всі маєтки маркграфа Прокопа в Богемії та Моравії на користь короля Вацлава IV. В обмін на відступлені маєтки він мав отримати герцогство Свідницьке та Яворське, графство Кладське та Франкенштайнське (Зомбковіце Сілезьке) з усім регіоном, із заставою 50 тисяч копійок празьких грошей. Тут він мав правити за своєю волею.

Усі ці революційні рішення, що перевернули колишній політичний декрет Карла IV про спадкові маєтки членів династії Люксембургів, могли б бути дуже ефективними, як здається, якби вони були реалізовані та не зустріли жорсткого опору з боку тих, хто відчував себе якимось чином постраждалим або враженим новими заходами. Ці рішення описані в листі короля Сигізмунда від 28 лютого 1402 р., який він надіслав як імператорський вікарій міланському герцогу Джангалеаццо Вісконті з Праги [DRTA, 1877, nr. 150, 190–192 f.]. У ньому Сигізмунд оголосив, що через заворушення (*aliquot querelancium casus*) з деякими богемськими лордами, які він заспокоїв,

уклавши угоду з маркграфом Прокопом, він має намір вирушити разом з Вацлавом IV з військом до Угорщини, звідки Вацлав IV вирушить до Італії. Маркграф Прокоп мав забезпечити своїм військом безпеку кордону з Баварією. Запланована поїздка Вацлава до Угорщини мала відбутися після урочистого введення маркграфа Прокопа у володіння його новими сілезькими ленами. Сигізмунд, очевидно, також розраховував на те, що зможе краще військово підтримати Вацлава IV в Угорщині.

Добре продумане відокремлення обох членів родини, Вацлава IV та маркграфа Прокопа, від їхніх спадкових володінь мало сприяти повному захопленню Сигізмундом влади в Чеській державі та, після угоди з Йоштом, стати справжнім та необмеженим володарем країни. Великою підтримкою для нього в той час була широка солідарність чеської знаті та церковної ієрархії, об'єднаних єдиною метою – встановити в країні сильний уряд та ефективно усунути гнітючого, слабого короля та його помічника у розпалюванні невдоволення, маркграфа Прокопа.

Герцог Міланський Джангалеаццо Вісконті тоді надіслав Вацлаву IV цікаву пропозицію: він висловив свою підтримку богемському королю у разі його римської експедиції. Успішна імператорська коронація повернула б Вацлаву IV чільне місце у Священній Римській імперії. Однак Вацлав знову потребував допомоги Сигізмунда [Čornej, 2000, s. 74]. Вацлав IV наївно думав, що Сигізмунд із задоволенням допоможе йому з вдячності за порятунок з угорського полону. Однак Сигізмунд вирішив максимально використати ситуацію для себе та поставив умови, на які Вацлав IV зрештою погодився. У лютому 1402 р. Вацлав і Сигізмунд зустрілися в Кутній Горі та уклали фундаментальну угоду на майбутнє, яку кожен з них згодом інтерпретував зовсім по-різному. Вацлав письмово передав виконавчу владу в Богемії Сигізмунду в обмін на обіцянку допомогти йому отримати імператорську корону. З імператорською діадемою на голові Вацлав хотів продовжувати бути главою всієї династії та зберігати верховну владу над Богемією та Імперією, поки Сигізмунд керуватиме його землями. Він призначив Сигізмунда адміністратором Чеського королівства та в лютому 1402 р. передав йому для захисту всі замки та міста в Богемії та Імперії. Через кілька тижнів він передумав, але було вже пізно. 6 березня Сигізмунд наказав заарештувати свого брата та доставити його до Празького Граду [Spěváček, 1986, s. 334–339]. Спочатку в Празькому Граді, але пізніше переправив його до Відня, де довірив нагляду габсбурзьким герцогам. Згодом він назвав себе «*губернатором Чеського королівства*» і за допомогою вірних дворян почав займати королівські міста та замки. Однак значна частина королівства чинила опір, і тому Сигізмунд був змушений поспішно скликати армію.

Опір пообіцяв продовжувати боротьбу, доки законний король не буде звільнений. Згодом Сигізмунд наказав відвезти Вацлава до замку Шаумбург поблизу Лінца, а в листопаді 1402 р. передав його габсбурзьким герцогам Альбрехту та Вільгельму. Сигізмунд вважав себе переможцем і єдиним правителем Богемського королівства. Однак у

Богемії проти нього спалахнуло повстання, учасники якого заступилися за ув'язненого Вацлава IV. Зворушення спалахнули й в Угорщині, знову під керівництвом Яна Каніжського та Теодориха Бубека. Через це Сигізмунд покинув Богемію влітку 1403 р. Вацлаву IV вдалося втекти з Відня під маскуванням у листопаді того ж року і повернутися до Богемії [Spřeváček, 1986, s. 334–339]. На той час Сигізмунд вже давно покинув неспокійні чеські землі. Однак на прощання він забрав із Кутної Гори королівські скарби Вацлава та коронний архів. Його жорсткий підхід і низка відвертих хитрощів призвели до того, що він повністю зруйнував свою попередню репутацію в Богемії та значно заглушив ті голоси у дворянській спільноті, які вважали його державним діячем і здібним правителем рівня Карла IV. Він навіть ув'язнив свого двоюрідного брата Прокопа, який тяжко захворів внаслідок жорстокого поводження та помер у вересні 1405 р. Щобільше, трагічний анабазис у Богемії серйозно ускладнив становище Сигізмунда в Угорщині. Його щільний графік та віддаленість від Угорщини вміло використав король Неаполя Владислав, син убитого Карла Молодшого, який за підтримки Папи Боніфация IX та опозиційних угорських магнатів вдерся до Угорщини з армією. Його намір був очевидним – скинути Сигізмунда з угорського престолу [Baum, 1996, s. 57].

Ситуація в Угорщині була дуже серйозною. Повстанці запропонували угорську корону неаполітанському королю Владиславу Анжуйському, якого сильно (і фінансово) підтримував Папа Боніфаций IX. У королівстві спалахнула війна. Про події в Угорщині Сигізмунд був поінформований Мікулашем Гарою. Тим часом 5 серпня 1403 р. в Задарі Владислав Анжуйський коронувався королем Угорщини. Однак ця коронація відбулася не за традиційним ритуалом, оскільки його коронував архієпископ Естергома, але він не мав у своєму розпорядженні корони Святого Стефана, і церемонія не відбулася в Белградській єпархії, яку контролювали прихильники Сигізмунда. Люксембург боровся за своє становище в королівстві. Деякі повстанці здалися йому восени 1403 р., але бої тривали в деяких районах наступного року (наприклад, у Трансільванії), а на узбережжі Далмації навіть до 1409 р. [Šmahel, 1993, s. 206].

Сигізмунд зрештою переміг і зміцнив своє становище, знову помилувавши учасників повстання, продемонструвавши таким чином свою щедрість.

Зрештою, його поважали всі, і він почав запроваджувати низку нових заходів для зміцнення своєї влади. Він уже відреагував на те, що Святий Отець також підтримував повстання проти нього, і тому в серпні 1403 р. наказав призупинити всі платежі Римській курії, а у квітні 1404 р. видав документ *placetum regium*, який забороняв публікацію та виконання папських декретів без попередньої згоди угорського короля. Таким чином він чітко дав зрозуміти, що світська влада в управлінні державою переважає духовну [Baum, 1996, s. 58].

Висновки. Поразка армії хрестоносців під Нікополем 25 вересня 1396 р. суттєво послабила позиції Сигізмунда Люксембурга, тимчасово виключивши його з активної центральноєвропейської політики. Проте це не зупинило його експансію, а лише змінило методи впливу: відкрито використовуючи статус імперського намісника, він став чинити тиск на Вацлава IV щодо критичної ситуації, яка склалася у внутрішньому управлінні Чехією. При цьому Сигізмунд Люксембург ефективно використовував конфлікт Вацлава IV з Лігою панів для обмеження королівського суверенітету. Встановлено, що призначення королівської ради у 1396 р. відбулося під безпосереднім тиском Сигізмунда, що фактично створило паралельний центр влади в країні.

Протистояння Вацлава IV із Сигізмундом було ускладнене амбіціями їхніх двоюрідних братів – маркграфів Йошта та Прокопа. Якщо Йошт виступав прагматичним посередником, який отримувал територіальні вигоди (Лужиця, Бранденбург) за свою лояльність, то Прокоп залишався ключовим військовим союзником Вацлава IV у боротьбі проти експансії Сигізмунда.

Наприкінці XIV ст. спроби Вацлава IV знайти підтримку у Франції та вирішити проблему папського розколу виявилися неефективними через протидію рейнських курфюрстів та Боніфация IX. Архівні документи періоду правління Вацлава IV Люксембурга підтверджують остаточний розрив між королем та імперською елітою, що призвело до його офіційного усунення з римського престолу.

Період завершився глибокою кризою легітимності Вацлава IV. Попри спроби опору, Сигізмунд зумів перейти до радикальних дій (арешт брата), що продемонструвало повну деградацію особистої влади Вацлава та підготувало ґрунт для масштабних соціально-політичних потрясінь майбутньої гуситської епохи.

Список використаних джерел

- Baum, W., 1996. *Císař Zikmund: Kostnice, Hus a války proti Turkům*. Překlad Danuše Martinová a Pavel Kocěk, Praha: Mladá fronta, 405 s.
- Čornej, P., 2000. *Velké dějiny zemí Koruny české*. 5., V. svazek 1402 – 1437. Vyd. 1, Praha: Paseka, 796 s.
- Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel, 1877 (далі – DRTA), hrsg. von Julius Weizsäcker, Bd III, Abt, 1397 – 1400, München, 335 f.
- Drška, V., 1996. *Zikmund Lucemburský: liška na trůně*, Praha: Epoque, 87 s.
- Mezník, J., 1999. *Lucemburská Morava: 1310 – 1423*, Praha: Lidové noviny, 560 s.
- Šmahel, Fr., 1993. *Husitská revoluce. 1, Doba vymknutá z kloubů. Karolinum*, Praha: Univerzita Karlova, 454 s.
- Spřeváček, J., 1986. *Václav IV. (1361 – 1419): k předpokladům husitské revoluce*. Vyd. 1, Praha: Svoboda, 774 s.
- Золота була Карла IV, 2011. *Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя)*: навч. Посібник / упоряд. В. І. Яровий, С.М. Мотрук, В. П. Шумило та ін.; за ред. В. І. Ярового, К.: Либідь, с. 295–296.

References

- Baum, W., 1996. *Císař Zikmund: Kostnice, Hus a války proti Turkům*. Překlad Danuše Martinová a Pavel Koček, Praha: Mladá fronta, 405 s. (in Czech).
- Čornej, P., 2000. *Velké dějiny země Koruny české*. 5., V. svazek 1402 – 1437. Vyd. 1, Praha: Paseka, 796 s. (in Czech).
- Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel, 1877 (далі – DRTA), hrsg. von Julius Weizsäcker, Bd III, Abt, 1397 – 1400, München, 335 f. (in Deutsch).
- Drška, V., 1996. *Zikmund Lucemburský: liška na trůně*, Praha: Epoque, 87 s. (in Czech).
- Mezník, J., 1999, *Lucemburská Morava: 1310 – 1423*, Praha: Lidové noviny, 560 s. (in Czech).
- Šmahel, Fr., 1993. *Husitská revoluce. 1, Doba vymknutá z kloubů. Karolinum*, Praha: Univerzita Karlova, 454 s. (in Czech).
- Spěváček, J., 1986. *Václav IV. (1361 – 1419): k předpokladům husitské revoluce*. Vyd. 1, Praha: Svoboda, 774 s. (in Czech).
- Zolota bulla Karla IV [The Golden Bull of Charles IV], 2011. Khrestomatiiia z istorii zakhidnykh ta pivdennykh slov'ian (Davnia doba, Serednovichchia): navch. Posibnyk / uporiad. V. I. Yarovyĭ, S. M. Motruk, V. P. Shumylo ta in.; za red. V. I. Yarovoho, K.: Lybid, s. 295–296. (in Ukrainian).

Nataliia Kushtan

Post-graduate student of the Department of Ancient, Middle Ages and
Premodern History of Ukraine,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

THE CONFRONTATION BETWEEN WENCESLAUS IV AND SIGISMUND OF LUXEMBOURG AT THE END OF THE 14TH CENTURY

The late 14th and early 15th centuries were a time of profound trials for the Kingdom of Bohemia and the Holy Roman Empire, driven not only by external threats but also by a severe systemic crisis within the ruling Luxembourg dynasty. On August 20, 1400, four Rhenish electors deposed Wenceslaus IV of Luxembourg from the German throne. The following day, they elected Rupert III of the Palatinate as the King of Germany. This article focuses on the events occurring in Bohemia during this period, which also influenced the relationship between Wenceslaus IV and the German princes. It can be argued that the deterioration of these relations ultimately played a significant role in Wenceslaus IV's removal from the German throne. Crucial to this process was the intertwining of interests among members of the Luxembourg dynasty, who relied on the lands of the Bohemian Crown as their power base to satisfy their own political ambitions. The events of this turbulent period (1396 – 1404), centered on the confrontation between Wenceslaus IV and his brother, King Sigismund of Hungary, were substantially influenced by the broader European context: the Western Schism within the Church and the catastrophic defeat of the crusaders at the Battle of Nicopolis, which shifted the balance of power in the Balkans. The ambitions of the high Bohemian aristocracy also played a significant role. While Wenceslaus IV attempted to maintain control over the state by forming alliances with favorites and resorting to diplomatic maneuvers across Europe, Sigismund – exploiting his brother's weakness and the support of the Bohemian League of Lords – consistently pursued a strategy to seize power. This article is devoted to a systemic analysis of the forms and methods of political struggle between these two representatives of the Luxembourg dynasty – Wenceslaus IV and Sigismund – within the chronological framework of 1396 – 1404. The chosen topic remains understudied and requires further research.

Keywords: Wenceslaus IV of Luxembourg, Sigismund of Luxembourg, dynastic conflict, League of Lords, Kingdom of Bohemia, political crisis, Central Europe, Europe.

Конфлікт інтересів

Авторка заявляє, що не має конфлікту інтересів щодо даного дослідження, включаючи фінансовий, особистий, авторський або будь-який інший, який міг би вплинути на дослідження, а також на результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження було проведено без фінансової підтримки.

Доступність даних

Усі дані доступні в цифровій або графічній формі в основному тексті рукопису.

Використання штучного інтелекту

Авторка підтверджує, що при створенні даної роботи вона не використовувала технології штучного інтелекту.

Статус статті:

Отримано: 23.01.2026 Прийнято: 27.02.2026 Опубліковано: 15.04.2026

Creative Commons Attribution NonCommercial ShareAlike License (CC BY-NC-SA 4.0)

ISSN 2523-4498 (Print) ISSN 2786-6513 (Online)